

Bakonyi István

„Írva lesz a nagykönyvekben”

Szokolay Zoltán: Bottal a fővenyre

Egy legújabb kori „oly korban éltem...”-féle megközelítés árad Szokolay Zoltán verseskötetéből. Az önmagával, a vele történekmel el- és leszámoló költő megrendítő lírai dokumentuma. A lélek mélyén meghúzódó folyamatok, az önelemzés, az önmarcangolás költészete. Ahogyan a néhai sorstárshoz, szakdolgozatának alanyához, a némileg hasonló sorsú Szilágyi Domokoshoz írott versében például találunk fogódzót. „...igazad volt / ez egy pocsek hazug világ / s nem az a bűnös kit annak kiált // az a találkozás a Káposztásban / megrajzolta mindkettőnk további útját / a halálig”.

Öt verseskötet és három egyéb műfajú kötet után különös összegzés és számvetés a *Bottal a fővenyre*. (És milyen jellemző volt már az 1982-es első kötet címének többjelentése is: *Az élő hal...*) Válogatás ez a korábbi kötetek anyagából, de olvashatunk számos új művet is benne. A legsúlyosabbak azok a hosszúversei, amelyekben epikus elemekben is gazdagon vall legmélyebb titkairól, érzéseiről. Ezek a legteljesebb számvetései. Közéjük tartozik például *A ciherésben*, ez a megrázó és sajátos lelki-költői leltár. A megalázott és beszervezett, emberi méltóságában megrabolt ember drámai monológja. A költőé, aki nem menekülhet a gyötrelmektől, a lelkiismerettől, a tragikus életmozzanatoktól. Zárósora azonban mégis ez: „S nem bánom majd, hogy itt maradtam.” Vagy másutt az „írva lesz a nagykönyvekben / amit el sem követhettem” keserűsége. (*Apokrif énekek*)

Az egész kötet egy hosszú drámai monológként áll előttünk. A fájdalom mellett azonban ott a megtisztulás vágya is. A „színről színre látás” óhaja. Oly sok előzmény után, mint ahogy ezt egy szonettkoszorú is jelzi. Az „egy életen át nem tarthat a vád” kimondásának igen fontos pillanata. Persze a „színről szín” jelentheti – madáchi értelemben – a különböző helyszínek és korszakok egymás utániságát is, de az imádságos, könyörgő hang inkább sejtet biblikus párhuzamokat. A ciklus szép befejezése: „Egy életen ... de hol van már az élet / a végső parton állok egymagam, / az őrtoronyból régen szerteszéledt // kövekre hull alá minden szavam. / Hadd lássalak még egyszer, fõnn az égen, / és olvadjak fényedbe észrevétlen!” Formailag kifinomult nyelv és stílus jellemzi ilyenkor Szokolay líráját. Persze az is kérdés, hogy van-e feloldás, kiút ebből az önmarcangolásból. Abban a tekintetben feltétlenül van, hogy a kínok kimondása, a fájdalom érzékeltetése egyben elvezethet a kívánt célhoz. A továbblépés esélyéhez. De az is lehet, hogy csak az esélyig, mivel kétségtelenül vannak soha el nem múló fájdalmak is. A helyenként zaklatott versbeszéd, az ömlő versorok ezt is tükrözik.

Verseinek sora mintha egy véget nem érő ballada világát mutatná meg. Többnyire tragikus elemekkel, persze a „balladai homály” nélkül. Egyéb homály ugyanakkor akad elég, és ezek az emberi-történelmi homályokhoz tartoznak. Ahol „bízni a gépben kötelesség / ez itt a gépköztársaság / kések ügyelnek szó ne essék / arról ha látjuk a halált...” (*Forog tovább az örökbéke*) Nem véletlen, hogy a sorok fölött egy Hervay Gizella-idézet olvasható. A kép egyébként úgy lesz teljes, hogy formailag is gazdag a választék: epikus és lírai elemek keverednek egymással, mivel az átélt élményeket el is beszéli, gyakran áradó,

szabadverses szövegekben. Ám követi a líra tradicionális vonalát is, régen bevált versformákkal, strófákkal. A hatások között akár az avantgárdot is említhetjük, hiszen például a *Helyszíni tudósítás* szerzője akár Kassák Lajos utóda is lehetne. A külső és a belső utazás felmutatja a lét teljességét, persze főként a biográfia viharzó elemeivel, pillanataival.

Néhol akadnak nehezen értelmezhető sorai is. *A vers* például így kezdődik: „*A vers az Isten csőgörénye...*” Értem, persze, hogy értem a jelzett eszköz a lefolyótisztításban, a duguláselhárításban használatos, ám a szó hangulata miatt túlságosan nyers, és nem szerencsés az ideillesztése. (Ha már itt tartunk, eszünkbe juthat Illyés Gyula „hattyúnyakú görény”-féle megfogalmazása, ami viszont a kultúrpolitikára és az emberi gyarlóságra vonatkozott.) De legyünk igazságosak: nem az ilyen mozzanatok jellemzik elsősorban a Szokolay-lírárt. Sokkal inkább a tudatosan vállalt és válogatott szavak együttese. És közben visszaadja a közéletinek nevezett költészet hitelét, megszenvedett sorsa a legfontosabb oka ennek. Nem káromkodásból, hanem szenvedésből próbál „katedrálist” állítani...

És idézi Radnóti Miklóst is a *Kié ez a béke?* című vers elején, a „*jaj tudunk-e énekelni még?*” kérdésével. A mindenkori költő és költészet kételyei, kérdései, bizonyosságai fogalmazódnak meg itt. Másutt a zenész Illés Lajos alakja tűnik föl egy versben, az *Égi kántorban*, ahol a mindörökké tartó jelenlétről olvashatunk. Láthatjuk tehát, hogy a hétköznapiságot épp úgy megragadja, mint az örök dolgokat, a maradandó emberi és erkölcsi értékeket. Legfontosabb értéke és eszménye a szabadság, melynek éppen a hiányáról tudósít leggyakrabban. Ezt is érintik nagyszabású hosszűversei, úgy is, mint életművének valódi újdonságai. Közöttük az egyik legizgalmasabb kísérlete a *Kivételes találkozások*. A létezés teljességét magragadó mű ez, az emberi kapcsolatok mélységeiről, a szerelemről, a szabadságról. Áradó és sodró, szabadon szárnyaló szöveg, benne a ritka pillanatok rögzítése. Hasonlóan színvonalas, és irodalmi színpadi megjelenítés után kiáltó a *Nem leszek, föl, a tied*. Drámai, nyelvileg gazdag, érzékletes írás. Am legnagyobbat vállalkozása a kötet címét is adó mű, ami egyfajta belső, lírai önéletrajz is. Vannak benne megrázó részletek a kisgyerek költővé válásáról, az anyának be nem váltott ígéretekről. És olvashatunk más, egyéb műveiből is ismert élettényekről, történésekről. Hasonlóképpen a haza fogalmáról, az ellentmondásos viszonyok közepette. Egy érdekes részlet: „*A hazát soha nem törvények alkotják, / nem intézmények, nem folyók, nem hegyek. / A haza nem mélység, nem magasság, / de anyanyelv és cselekedetek.*”

Megint más szint képviselnek az utolsó ciklus apróbb lírai darabjai, így, együtt először kötetben. Közöttük olyan szép lírai megoldásokkal, mint amilyen a *Romlás ellen való ének*, ami Dinnyés József megzenésítésében vált még ismertebbé. Kifinomult záró versszaka: „*A fehér papírra rácsordul a vérünk, / romlás ellen való énekekben élünk. / S ítélő szemünkre haraggal ha néznek, / bujdojtában szépiül igazzá az ének.*” Ilyen műveivel azok útját járja Szokolay Zoltán, akik a dalforma megújításán munkálkodnak. Lírai értékekben ez a legerősebb ciklusa, tömörített, jól szerkesztett és érzékeny művekkel. Átitatja ezt a versvilágot az a fajta hiányérzés, ami talán a legpontosabban a Kányádi Sándornak ajánlott *Senkiföldjénből* árad. Első versszaka így szól: „*mert nincsenek vidékek már ahol / a földobott kő híven visszahullna / nem létezik az a tájék sehoh / ahol e mondat nem záródna kulcsra*”. Egy adys párhuzamra is rálelünk egy olyan költő versében, aki – mint jeles elődje is – folyton a hiány okozta fájdalomba ütközik. S az is igaz, hogy a kiútra találás is hiányzik ebből a lírából.

Mindent összevetve elmondhatjuk: fontos verseskötet született Szokolay Zoltán szellemi műhelyében.

(*Irodalmi Jelen Könyvek*, 2015)